



1785

**G**əlinlik paltarı anlayışının ilk dəfə türk dünyasından yayıldığı iddia edilir. Orta əsr Avrопasında katolik və xristian aləminin adətlərə çox bağlı qadınları adətən qapalı geyinirdilər və gəlinlik paltarı anlayışı yox idi. Evlənən qız toy üçün aldığı adı paltarda kilsəyə gedir, nikaha girirdi. İsləyən xanımlar bir qədər açıq geyinirdilər, amma onlar da gəlinlik donu barədə bir anlayışa malik deyildilər. Zamanla inkişaf edən və dəyişilən paltalar gəlinliyin yaranması üçün stimul olur. Belə ki, gəlinin toyda seçilməsi, digər xanımlardan ayırdı edilməsi üçün gəlinlər daha fərqli geyinməyə başlayır. Türk dünyasında qırmızı rəngdə olan gəlinliklər, Avropada isə aq rəngdə gəlin paltaları seçilirdi.



na qədər, xinasına qədər qırmızıya bürünen türk qızının gözəlliyini təsəvvür etdinizmi?

Qədim Azərbaycan toylarında gəlin paltarını oğlan evinin adamları hazırlayırdı. Daha dəqiq desək, toy gününe 1-2 ay qalmış oğlan anası, bacısı gəlini toya qədər bəzəməklə məşğul olurdu. Alınan hər şey qırmızı idi. Adət idi, qız toy günü başdan başa qırmızı geyinməli idi. Toy paltarı məxməri, ipək və ya zərxara parçalardan tikilirdi. Qolları yelpazə olan köynək, yaxası dar və pullu olurdu. Qurşaq hissəsindən 3 yerə - iki yandan və öndən yarıqlara ayrılan köynəyin etəkləri de dəmir pullarla bəzədilirdi. Ətək isə olduqca geniş, üzəri əl işləmeli, təbii naxışlarla zəngin olurdu.

Bu cür etəklərə "40 taxta" və ya "40 bütüm", yaxud da "taxta tuman" deyirdilər. Köynəyin etəkləri 40 taxta etəyin üzərində aşığına doğru uzanırdı, gəlinin belini qırmızı və enli qurşaq bəzəyirdi, qurşağın üzərində gəlin yeridikcə cingildəyən dəmir pullar düzüldür. Bəzi hallarda ailənin nəsillərdən yadigar qızıl kəməri də gəlinin belinə bağlanırdı. Qədimdə gəlinliyə "bəzənik" deyirdilər. Ayri-ayrı bölgələrdə fərqli adlar deyənlər də vardi. Məsələn, Naxçıvanda gəlin paltarına "kəfrəm" deyirdilər.

Toyarda gəlinlərin belinə qırmızı bir qurşaq, lənt bənd edilirdi. Bu lənt gəlinin belinə qardaş və ya yaxın bir oğlan qohum bağlayır. Düzdür, dövrümüzdə qızların çoxu bu adəti köhnəmiş hesab edir və qəti şəkildə toyunda belinə qırmızı bağlamaqaya izin vermir. Bunun anlamlının nə olduğunu belkə də çoxları bilmir, sadəcə, adət kimi əməl edirlər. Yaşlı nəslin nümayəndələri deyir ki, qırmızı belbağı gəlinin başucalığıdır. Belə ki, əger ata, qardaş evdən çıxan qızın belinə qırmızı qurşaq bağlayırsa, bu o deməkdir ki, biz qızımızın namusuna, bəkarətinə və təriyəsine əminik. Belinə qırmızı qurşaq bağlanan qız ata evindən alını açıq, üzü aq, qürurla çıxmış. Atanın, qardaşın bağladığı qırmızı qurşağı gəlinin belindən yalnız gələcək həyat yoldaşı aca bilər. Zamanla türk elləri istilaya məruz qaldıqca adətlər də kənar təsirə məruz qalıb. Bu mədəniyyətdə, geyimdə də özünü göstərib. Kənəl oxşayan qırmızı gəlinliklərin yerini insana həzün gətirən aq gəlinliklər alıb.

Türkər tarixən adətlərinə bağlı olub, tərixin müxtəlif dövrlərində heç bir din türklüyüň öňüne keçə bilməyib. Türkər həmişə öz adətlərini dəyişikliyə məruz qalmaqdan qoruyublar, türkün ənənəsi həmişə müqəddəs olub. Türk adətlərinə görə, gəlin yalnız qırmızı geyinmeli idi. Qırmızı rəng türk inancına qörə, müqəddəslik, bəkarət, namus və başucalığı rəmziidir. Qədim türk torpaqları olan Azərbaycanda gəlinlər bayramlarda, əziz günlərde, toylarında qırmızı rəngdə geyinib. Çox qədimdən yaxın keçmişdək bütün gəlin geyimləri əsasən al-qırmızı rəngdə olub. Bu geyimin üzərində günəşin rəmzi olaraq sarı, saflığın rəmzi olaraq aq naxış çalarları olardı. Toy günü başmaqlarından tutmuş duvağı-

# Gəlin paltarının təkamülü: bəzənik, kəfrəm



1860

Toy gününün ən önemli atributlarından olan gəlinlik dövrümüzdə əsasən aq rəngdə debdədir. Son zamanlar demək olar ki, əksər xalqların toylarının və gəlinlərinin dəbdə olan aq gəlinliklər XVI əsrə yaranıb. Bu zamanlar kral ailəsinin qızları əre gedəndə gümüşü rəng gəlinlik geyinirdi. Kraliça Viktoriya bu ənənəni pozdu və aq gəlinlik geydi. Bundan sonra ingilis və fransız yazarlar aq rəngi saflığın simvolu kimi təbliğ etdilər.

O zamanlar bəkarəti olmayan gəlinlər, ikinci dəfə ailə quranlar aq gəlinlik geyinmirdilər. Çünkü belə bir tabu var idi ki, gəlin aq geyindisə, demək ki, o bakırıdır. Elə o vaxtdan da gəlinliklə bağlı bəzi inanclar yarandı. Bunlar, gəlinin öz gəlinliyini özü tıkməsi, gəlinliyi toya qədər bəyin görməsi, gəlinliyi toydan önce geyinilməməsi kimi inanclarırdı.

Orta əsrlərdə gəlinliyin rənginin ənənəsi yox idi, əsas olan parçanın keyfiyyəti idi. Amma qədim Misirde gəlinlər sarı və aq rənglərin vəhdətindən yaranmış paltar geyirdi. Yunanıstanda aq geyinən gəlinlər bu rəngin xoşbəxtlik gətirdiyini hesab edirdi-



man toylarında əməl edilməsi düzgün sayılır. İslama görə, aq gəlin paltarları kafirlər, yəni müsəlman olmayanlara, xüsusən də xristianlara xas idi. Müsəlman adətlərinə görə, gəlin toy günü sırf islam adətlərinə görə geyinmeli, islam adətlərinə görə bəzənməlidir. Müsəlman toylarında gəlinin başına yaşıl rəngdə duvaq salınması adəti varmış, amma indi bu adət yox-



1870

dur. Danılmazdır ki, bu adət müsəlmanlara türklərdən keçib, amma türklər duvağı qırmızı rəngdə geyiniblər, ərəblər isə İsləmin rəmzi olan yaşılı seçiblər. Duvağın əsas anlamlı gəlinin üzünün yalnız gələcək əri tərefindən açılması və üzgörümlülüyü verməsi idi.

İslama görə, baha qiyamətə gəlinlik almaq günahdır, çünkü bu gəlinlik bir dəfə geyilir və əbədi olaraq dolabın bir küncündə qalır. Ona görə toy paltarını və akseuarlarını pulla almaq yox, kirayələmək də yaxşıdır. Bu israfdan qaçmaq üçün olduqca yaxşı ənənədir, çünkü İsləm dini israfi sevmir. O dövrde İsləm dini gəlin paltarı geyməyi qəti olaraq qadağan etmirdi, ancaq aq gəlinliyin əvəzinə dini rəngi özündə eks etdirən yaşıl duvaqlı ərəb milli geyimini geyməyi məsləhət görürdü. Aq gəlinlik geyilsə tamamilə qapalı, bəzəksiz olmalı, cəbedici olmamalı idi. Dini inanclarla görə yad kişiləri cəlb etməmək üçün gəlinlik dar və şəffaf parçadan olmamalı idi.

Əziz günümüzdə öz tarixi gəlinliyimiz qədər zərafəti qoruyan gəlinlik seçmək olar. Dövrümüzdəki çilpaq gəlinlərlə türklərin tarixi gəlinliyini, İsləmin dediyi gəlinləri müqayisə etmək nə qədər mənasızdır, elə deyil? Öz toyunda məməkün olan ən açıq gəlinliyi seçən, bütün məhərəm yerləri toydakı 300-500 qonağın gözünün öündə olan, çilpaq sinəsi, qurşağadək açıq küreyi ilə bir gəlin nə qədər məsum görüne bilər ki? Təbiidir, her bir qadın toy günü esrarəngiz görünmək ister, gəlinliyi ilə göz qamaşdırmaq ister. Lakin bu gözəllik çilpaqlığının müşayiəti ilə yaradılmamalıdır, zərafət məhərəm yerlərini nümayiş etdirməyən geyimlərdə, vulqarlıq məhrəmiyyəti nümayiş etdirən geyimlərdə gizlənir çünki.

Lalə Mehralı